

مرکز بین‌المللی همایش‌های توسعه پایدار
توسعه پایدار در علوم محیط زیست ایران

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پس از آموزش عالی و پژوهش

کد اختتامی:
۰۱۲۲۰-۳۸۸۲۷

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th
National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

بورس کالا یک ضرورت در توسعه بخش کشاورزی

اسماء عیدی^۱، فاطمه کاظمیه^۲

^۱ دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، گروه ترویج و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز A.Eidi@tabrizu.ac.ir

^۲ دانشیار، گروه ترویج و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز kazemiyeh@tabrizu.ac.ir

چکیده

بازار محصولات کشاورزی در ایران از یک ساختار سنتی با کارآیی پایین پیروی می‌کند. این گونه بازارها به صورت هم‌پیوسته و سلسله‌وار مشکلاتی برای تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، سیاستگذاران و برنامه‌ریزان بخش کشاورزی به وجود آورده است. ریسک بالا، عدم شفافیت اطلاعات و رانت‌های حاصله، وجود لایه‌های مضاعف در توزیع، افزایش ضایعات، رعایت نشدن استاندارد محصولات کشاورزی، کنترل شدید و گاه غیرلازم توسط دولت از جمله این مشکلات است. علاوه بر این هیچ کدام از عوامل اصلی بازار، یعنی تولیدکنندگان محصولات کشاورزی و متقاضیان و مصرف‌کنندگان عمده آن، حضوری چشمگیر و قابل توجه در بازار ندارند، عدم حضور آنها به معنای عدم برخورداری آنان از یک موقعیت منصفانه و عادلانه در بازار است. از این رو راه‌اندازی و توسعه بورس کالای کشاورزی با توجه به توانمندی آن در ساماندهی و اصلاح ساختار بازار، کشف قیمت، توزیع ریسک و سیالیت در معاملات و همچنین تامین مالی فعالان بخش کشاورزی ضروری است. این مطالعه از نوع مطالعات ثانویه است که از منابع اینترنتی، کتابخانه‌ای، مرور اسناد و مدارک مکتوب تدوین شده است و تلاش دارد ضمن نگاهی اجمالی به مفاهیم بورس کالای کشاورزی، انواع قراردادهای قابل معامله، چگونگی انجام دادوستد و شرایط لازم برای موفقیت در بورس کالا کشاورزی را بررسی و راهکارهای لازم را در این خصوص ارائه نماید.

واژه‌های کلیدی: اصلاح ساختاری، توسعه بازار، رینگ کشاورزی

توسعه پایدار در علوم کشاورزی،
منابع طبیعی و محیط زیست ایران5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

۱. مقدمه

بخش مالی اقتصادی هر کشور تامین کننده منابع مالی لازم برای انجام فعالیت های تولیدی و خدماتی مولد است. این بخش به دو قسمت بازار پول و سرمایه تقسیم می شود. بازار سرمایه، به عنوان یکی از تقسیمات بازار مالی، از طریق ابزارها و نهادهای مالی خود می تواند منابع پس اندازی و راکد هر جامعه را در دسترس متقاضیان سرمایه قرار دهد. بازار سرمایه اوراق بهاداری را در بر می گیرد که سررسید آنها بیش از یکسال است، لذا این بازار را می توان به عنوان بازار تامین کننده یکی از مهم ترین عوامل تولید یعنی سرمایه (به عنوان موتور رشد اقتصادی) نام برد. یکی از نهادهای رسمی بازار سرمایه در هر کشوری بورس است؛ نهادی که قابلیت کنترل بازار را دارد و به عنوان قلب اقتصاد هر کشور از آن یاد می شود. بورس بطور عام، مکانی سازمان یافته و قانونمند است که در آن معاملات اوراق بهادار و کالاها متمرکز شده است. در بورس، معاملات از طریق سازوکار خاص هدایت می شود تا رقابت موثر بین خریداران و فروشندگان کالا امکان پذیر شود [۳]. از اقلام و محصولات مهمی که در بازار بورس کالا مورد معامله قرار می گیرد محصولات کشاورزی است. بخش کشاورزی یک بخش استراتژیک است و بنابراین تقویت آن هم از بعد داخلی برای تامین استقلال سیاسی و اقتصادی و هم از بعد خارجی برای اجرای سیاست های گسترش صادرات غیرنفتی جهت کسب بخشی از منابع ارزی مورد نیاز کشور بسیار ضروری است.

راهنمایی بورس کالای کشاورزی می تواند در برطرف کردن مشکلات و موانع که بر سر راه اکثر کشاورزان، به عنوان تولیدکنندگان محصولات کشاورزی، قرار دارد بسیار راهگشا باشد. بخش کشاورزی ریسک بالاتری نسبت به دیگر بخش های اقتصادی دارد. در این فعالیت انواع ریسک های طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و انسانی دست به دست هم می دهد تا فضای شکننده و آسیب پذیری را برای کشاورزان به وجود آورد از جمله ریسک های مهم در این بخش، ریسک بازار می باشد که بیشتر به نااطمینانی قیمت محصولات مربوط می باشد. وجود چنین ریسک هایی موجب می شود کشاورزان در بیشتر موارد نسبت به درآمد آینده خود نامطمئن باشند. ریسک قیمتی بخش کشاورزی عمدتاً به دلیل نبود یک بازار منسجم، متشکل و رقابتی برای محصولات این بخش در ایران می باشد. رونق بورس کالای کشاورزی یکی از راه های بهبود وضعیت بازاریابی محصولات کشاورزی می باشد. بهبود وضعیت بازاریابی محصولات کشاورزی می تواند سبب رونق تولید، افزایش درآمد، اشتغال و توسعه سرمایه گذاری در بخش کشاورزی شود. همچنین اطلاعات موجود در بورس کالای کشاورزی در زمینه قیمت محصولات کشاورزی و میزان عرضه و تقاضای آنها در بورس کالا، آگاهی های مفیدی به تولیدکنندگان محصولات کشاورزی می دهد که می تواند بر تصمیم گیری در مورد الگوی کشت تولیدکنندگان تاثیرگذار باشد. در روند معاملاتی بورس فقط منافع کشاورزان مدنظر نیست بلکه منافع کل اجتماع را در نظر گرفته می شود. با توجه به اهمیت متغیر قیمت در بازار و محدودیت های موجود در بازارهای سنتی نسبت به این متغیر، می توان امیدوار بود که نظام بورس کالای کشاورزی و قیمت های موجود در آن اطلاعات کافی در زمینه قیمت در اختیار عامه مردم قرار دهد و همگان را از آنچه در این بازار مدرن می گذرد آگاه سازد. مهم تر آنکه انحصارگران دیگر نمی توانند محصول کشاورز را ارزان خریداری کنند. علاوه بر تولیدکنندگان، معامله گران و مصرف کنندگان دو گروه اصلی فعال در بورس محصولات کشاورزی هستند. هدف اقتصادی مهم بورس کالا دسترسی به اطلاعات موثق در مورد روند قیمت ها، افزایش قدرت تجزیه و تحلیل و ضمانت بیشتر برای این دو گروه است.

۲. روش تحقیق

این مطالعه از نوع مطالعات ثانویه است که برای جمع آوری اطلاعات از منابع اینترنتی، کتابخانه ای، مرور اسناد و مدارک مکتوب که از جوانب مختلف به موضوع بورس کالای کشاورزی پرداخته بودند بهره گرفته است.

۳. بورس

بورس به طور عام، مکانی سازمان یافته است که در آن معاملات اوراق بهادار و کالاها متمرکز شده است. در بورس معاملات از طریق سازوکارهای خاص هدایت می شود تا رقابت موثر بین خریداران و فروشندگان کالا امکان پذیر شود. در هر لحظه تعداد زیادی خریدار و فروشنده در فضایی رقابتی در بورس حضور دارند و کلیه معاملات مطابق استانداردهای تعریف شده و تحت نظارت سازمان بورس انجام می گیرد. در حال حاضر با پیشرفت فناوری و استفاده از ابزارهای الکترونیکی، بیشتر معاملات در بورس از طریق شبکه های اطلاع رسانی صورت می پذیرد [۲]. در علم اقتصاد، بورس به بازاری اطلاق می شود که قیمت گذاری و خرید و فروش کالا و اوراق بهادار در آن انجام می پذیرد و در یک طبقه بندی کلی شامل بورس کالا و اوراق بهادار است. بورس بازاری سازمان یافته و متشکل است که برای دادوستد اوراق بهادار (نظیر سهام شرکت ها)، کالا (نظیر فلزات، نفت، محصولات پتروشیمی و کشاورزی) ایجاد شده است.

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

کد اختتامی:
۳۸۸۲۷-۱۲۲۰

فروشنده‌گان و خریداران به منظور معامله اوراق بهادار و یا کالا وارد این بازار می‌شوند و بورس با پیش‌بینی سازوکاری مشخص، رقابت میان معامله‌کنندگان را تسهیل می‌کند.

۴. بورس کالا

بورس کالا بازاری سازمان‌یافته و ضابطه‌مند است که کالاهای معین یا اسناد مالی مرتبط به کالای معین (که اوراق بهادار مبتنی بر کالا نامیده می‌شود) با روش مشخص در آن خرید و فروش می‌شود. معمولاً در این بورس‌ها خود کالا موجود نیست و تنها نمونه آن وجود دارد. به عبارت دیگر در این بازار تحویل فیزیکی کالا رخ نمی‌دهد بلکه این بازار جایگاهی برای خرید و فروش کالاها در هر نقطه از جهان و در هر زمان براساس قراردادهای هستند. بورس‌های کالا با گذشت زمان از بازارهای نقدی به بازارهای آتی توسعه یافتند که برخلاف مبادله نقدی بر سر کالاهای موجود در بازار به مبادله قراردادهای تحویل کالا در قیمت و زمان مشخصی در آینده اقدام کردند. همچنین این کالاها طبقه‌بندی شده، استاندارد و دارای مشخصات کاملی است تا خریدار و فروشنده از ویژگی‌های آن اطلاع یابند. عمده خریداران بورس‌های کالایی که به‌طور منظم و دائم فعال هستند را تولیدکنندگان یا مصرف‌کنندگانی تشکیل می‌دهند که کالاهای خام و مواد اولیه موردنیاز خود را از این بازار تهیه می‌کنند.

۵. بورس کالای ایران

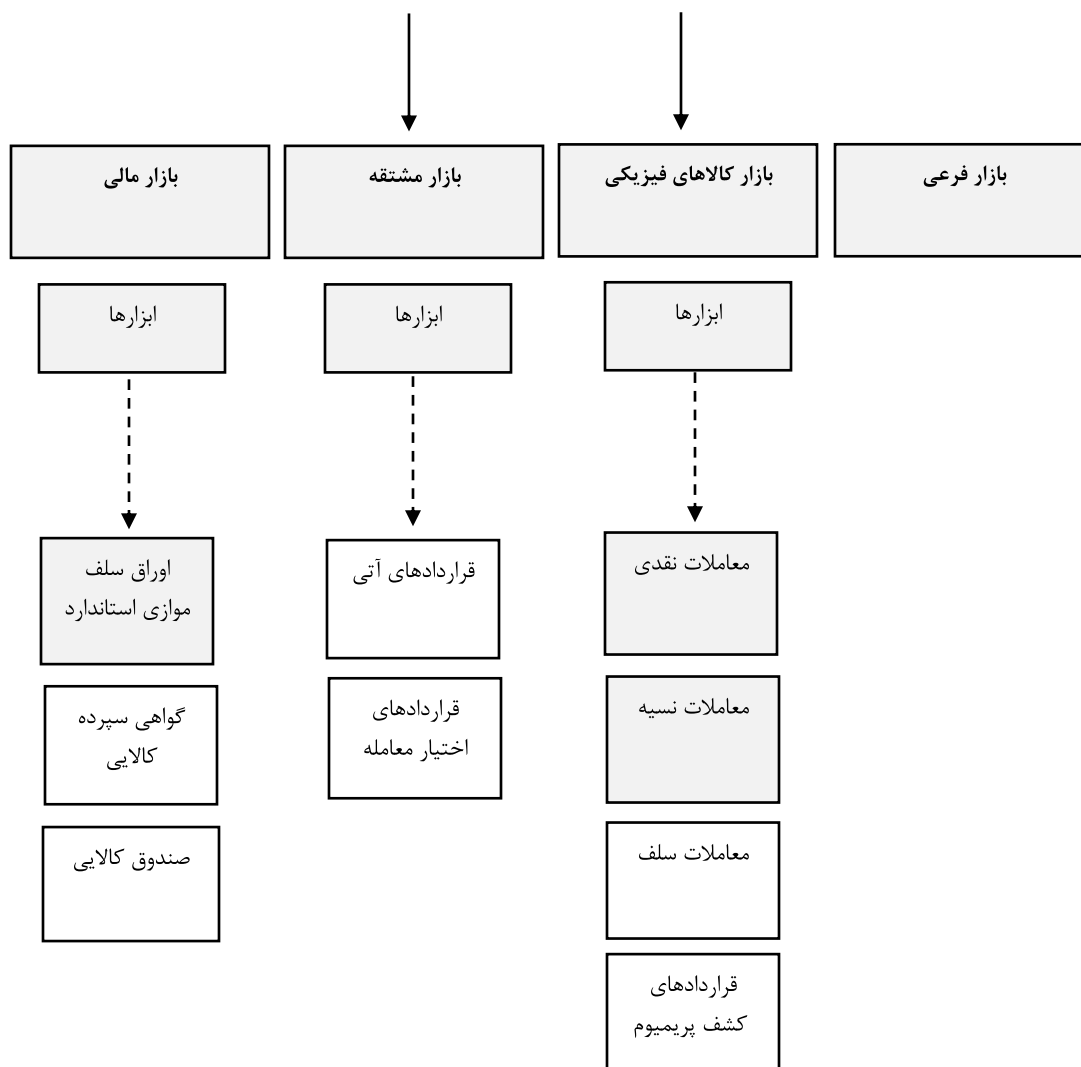
در راستای تحقق اهداف برنامه سوم و چهارم توسعه که مطابق با آنها شورای عالی بورس موظف به راه‌اندازی و گسترش بورس‌های کالایی در ایران شناخته شده بود، بورس فلزات در شهریور ماه ۱۳۸۲ و بورس کالای کشاورزی در شهریور ماه ۱۳۸۳ آغاز به فعالیت کردند. بر مبنای قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (مصوب یکم آذرماه ۱۳۸۴ مجلس شورای اسلامی) و با تصویب شورای عالی بورس، شرکت بورس کالای ایران در آذر ماه ۱۳۸۵ با درهم آمیختن سازمان کارگزاران بورس فلزات تهران و سازمان کارگزاران بورس کالای کشاورزی تشکیل شد و پس از پذیرهنویسی و برگزاری مجمع عمومی، از مهر ماه ۱۳۸۶ کار خود را زیر نظر سازمان بورس و اوراق بهادار آغاز کرد. شرکت توسط هیأت مدیره‌ای غیرموظف مرکب از هفت شخص که توسط مجمع عمومی عادی با توجه به اساسنامه، قانون تجارت و مقررات برای مدت دو سال انتخاب می‌شوند، اداره می‌شود. طبق قانون ارکان شرکت بورس کالای ایران (سهامی عام) عبارتند از: مجامع عمومی، هیأت مدیره، مدیر عامل و بازرس/حسابرس [۹].

۶. انواع قراردادهای قابل معامله در بورس کالای ایران

هر ابزار در بورس کالا با ویژگی‌های منحصر به فردی که دارد، نیازهای بخشی از فعالان اقتصادی را پوشش می‌دهد. معاملات بورس کالای ایران در حال حاضر در قالب چهار گروه بازار کالاهای فیزیکی، بازار مشتقه، بازار مالی و فرعی در حال انجام می‌باشد شکل (۱).

۷. مراحل انجام دادوستد در بورس کالای ایران

تولیدکنندگان از طریق یکی از کارگزاران بورس کالای ایران که مجوز مشاور پذیرش از سازمان بورس اوراق بهادار دارد می‌توانند اقدام به انجام معامله نمایند. مشاور پذیرش شخصی است که به عنوان رابط اصلی متقاضی و بورس، تمام یا بخشی از وظایف متقاضی در فرایند پذیرش، درج و یا عرضه را به نمایندگی از طرف وی انجام می‌دهد. با تایید مدارک ارائه‌شده به بورس، امیدنامه و مشخصات فنی کالای جدید یا مشابه سه روز قبل از عرضه در سایت بورس کالای ایران منتشر و اطلاع‌رسانی می‌شود. سپس نام و نماد کالای پذیرش‌شده طبق دستورالعمل نمادگذاری توسط واحد فنی تعیین و ثبت و درج گردیده و به اتاق پایاپای جهت انجام مراحل بعدی و عرضه در تالار معاملات اعلام می‌شود. فرایندهای انجام معاملات در بورس کالا به سه بخش؛ فرایندهای قبل از انجام معامله، حین انجام معامله و پس از انجام معامله تقسیم می‌شوند شکل (۲).

شکل (۱) - انواع قراردادهای قابل معامله در بورس کالای ایران

مرحله اول

- درج مشخصات عرضه در تابلوی معاملات
- ارسال سفارشات خرید توسط کارگزاران خریدار
- انجام معامله در قالب فرایند حراج
- تایید معامله توسط ناظر و ارسال اطلاعات به اتاق پایاپای

مرحله دوم

- تسویه کامل وجوه معامله توسط خریدار و واریز به حساب فروشنده
- صدور اعلامیه تسویه وجوه توسط اتاق پایاپای
- صدور حواله کالا توسط فروشنده
- مراجعه خریدار به انبار محل تحویل کالا و دریافت کالا

مرحله سوم

شکل (۲) - فرآیندهای قبل (مرحله اول)، حین (مرحله دوم) و بعد (مرحله سوم) از انجام معاملات در بورس کالا

۸. پیشنهاد بورس کالا در ایران

بازار کالاهای پایه در بخش‌های مختلف صنعتی، پتروشیمی و کشاورزی در ایران همواره با محدودیت‌ها و دشواری‌های ساختاری زیادی روبرو بوده و بخش عمده‌ای از این مشکلات مربوط به عدم استفاده از ابزارهای نوین اقتصادی و ساختار نامناسب و ناکارآمدی بازار است. نوسانات کاذب قیمت محصولات ناشی از ارتباط نامشخص و نامناسب میان عرضه و تقاضا، عدم امکان مدیریت ریسک و محافظت از نوسانات آتی قیمت، فقدان یک نظام قیمت‌گذاری شفاف و نبود یک سیستم اجرایی و ناظر بر حسن انجام تعهدات طرفین معامله از جمله معضلات ساختاری بازار کالاها در ایران به شمار می‌رفتند. با این تفاسیر نیاز به ایجاد بازاری متشکل و سازمان‌یافته برای تقابل آزاد عرضه و تقاضا و دستیابی به اثرات مثبت این مهم در اقتصاد تولید و مصرف، دولت و مجلس شورای اسلامی را بر آن داشت تا بستر قانونی لازم جهت تاسیس و راه‌اندازی بورس‌های کالایی را در ایران فراهم سازند. در این راستا با تصویب بند (ج) ماده (۹۵) قانون برنامه سوم و بند (الف) قانون برنامه چهارم، شورای عالی بورس موظف به تشکیل و گسترش بورس‌های کالایی در ایران شد. در پی این امر، سازمان کارگزاران بورس فلزات تهران در شهریور ماه سال ۸۲ به عنوان اولین بورس کالای کشور فعالیت خود را آغاز کرد و پس از آن نیز سازمان

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

کارگزاران بورس کالای کشاورزی در شهریور ماه سال ۸۳ شروع به فعالیت نمود. با تصویب قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۲۴ آذر ۱۳۸۴ و بر طبق ماده ۵۷ این قانون، سازمان کارگزاران بورس فلزات تهران و سازمان کارگزاران بورس کشاورزی منحل گردید و شرکت بورس کالای ایران به موجب ماده ۵۸ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک شرکت جدید، پس از پذیره نویسی در ۴ گروه سهامداری و برگزاری مجمع عمومی از ابتدای مهرماه سال ۱۳۸۶ فعالیت خود را آغاز کرد [۹].

پس از ادغام بورس فلزات و کشاورزی و تأسیس شرکت بورس کالای ایران در مهر سال ۸۶ با اضافه شدن محصولات پتروشیمی و فراورده های نفتی، سه رینگ معاملاتی جداگانه در این بورس شکل گرفت. نخستین بازار، رینگ فلزات نام گرفت که امروز به دلیل توسعه معاملات و افزایش کالاهای پذیرش شده به عنوان رینگ محصولات صنعتی و معدنی شهرت گرفته است. دومین بازار به رینگ محصولات کشاورزی اختصاص دارد. بازار سوم، رینگ محصولات پتروشیمی و فراورده های نفتی است که با توجه به وسعت این بازار، در آبان سال ۸۸ تالار صادراتی در جزیره کیش برای مبادلات این محصولات راه اندازی شد. بورس کالای ایران هم اکنون علاوه بر بازار فیزیکی دارای دو بازار مشتقه و مالی است. معاملات قراردادهای آتی و اختیار معامله به عنوان دو زیرگروه بازار مشتقه و معاملات گواهی سپرده کالایی، اوراق سلف موازی استاندارد و صندوق های کالایی نیز سه زیر مجموعه بازار مالی بورس کالا فعالیت می کنند. با همه این تفاسیر بورس کالای ایران از زمان تأسیس بورس فلزات (سال ۸۲) و دارابودن تعداد انگشت شمار محصول و ۱۱ کارگزار، امروز با تجربه ای بیش از ۱۶ سال به دادوستد انواع محصولات صنعتی و معدنی، فراورده های نفتی و پتروشیمی و کشاورزی در ۵۴ زیرگروه اصلی و ۱۸۴ زیرگروه فرعی در قالب معاملات نقد، نسبه، سلف، سلف استاندارد و ابزارهای مشتقه از جمله قراردادهای آتی و آپشن و همچنین صندوق های کالایی و گواهی سپرده کالایی به وسیله ۸۶ شرکت کارگزاری فعال مشغول است [۱۰].

۹. پیشینه بورس کالای کشاورزی در ایران

در شهریورماه سال ۱۳۸۲ با تأسیس بورس فلزات، زمینه ایجاد بازارهای متشکل و نظام یافته کالایی در کشور فراهم شد. در مهرماه سال ۱۳۸۳ بورس کالاهای کشاورزی تأسیس شد تا دامنه کالاهای بورسی در کشور توسعه پیدا کند. بورس کالای کشاورزی ایران براساس قانون استفساریه ماده ۹۵ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب سال ۱۳۷۹ و ماده ۱۱۳ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب سال ۱۳۸۰ کل کشور، مصوب ۱۳۸۰/۰۹/۰۷ مجلس شورای اسلامی و همچنین قانون تأسیس بورس اوراق بهادار مصوب سال ۱۳۴۵ در شهریور سال ۱۳۸۳ تأسیس گردید. بورس کالای ایران با وجود آن که محلی برای عرضه و مبادله انواع محصولات کشاورزی، فلزی و پتروشیمی است. اما مبادله محصولات کشاورزی کمتر از پنج درصد آمار معاملات این بورس را تشکیل می دهد. این در حالی است که بورس های دنیا از جمله بورس شیکاگو، بورس توکیو و بورس لیورپول عمدتاً کشاورزی محور بوده و سهم محصولات کشاورزی در مبادلات آن ها به مراتب بیشتر از محصولات فلزی و سایر گروه های کالایی است. سهم ناچیز محصولات کشاورزی در معاملات بورس کالا در حالی اتفاق می افتد که سالانه چهل تا پنجاه هزار میلیارد تومان محصولات کشاورزی در کشور تولید می شود و این بخش از پتانسیل بالایی برای حضور در بازار شفاف بورس کالا برخوردار است [۸].

برای تعیین کالاهای مشمول ورود به بورس کارشناسان دو مرحله را معرفی می کنند. در مرحله اول، اطلاعات میزان تولید، واردات و صادرات کالاهای مختلف به تفکیک گروه های کالایی مانند غلات، حبوبات، سبزیجات، محصولات جالیزی، گروه محصولات صنعتی (پنبه دانه، تخم آفتابگردان و ...)، گروه محصولات علوفه ای و میوه های باغی، مورد بررسی قرار می گیرد. سپس حجم مبادلات کالا و داد و ستد آنها، تعداد و تناژ مبادلات مورد تحلیل قرار می گیرد. آنگاه برحسب گروه های کالایی، رتبه بندی باتوجه به شاخص های مبادلات صورت می گیرد و کالاهای موردنظر انتخاب می شوند. در مرحله دوم برای اولویت بندی ورود محصولات کشاورزی به بورس لازم است شاخص های متداول و خاصی در نظر گرفته شود. از جمله این شاخص ها می توان به میزان فسادپذیری محصول، درجه انحصار خرید و فروش توسط دولت و سازمان های ذیربط، ریسک قیمت، میزان تولید محصول، سطح زیرکشت، عملکرد در هکتار، ارزش تولید محصول در کشور و سهم کالا در سبد مصرف خانوار اشاره کرد. هم اکنون محصولات کشاورزی در ۲۱ زیر گروه اصلی و ۷۶ زیرگروه فرعی عرضه می شوند [۱۰].

۱۰. اهداف و مزایای بورس های کالای کشاورزی

از جمله مهم ترین اهداف تأسیس بورس کالای کشاورزی، ایجاد بازاری منسجم، قانونمند و شفاف جهت کشف قیمت ها و انجام معاملات روی محصولات پذیرش شده در گروه های مختلف کالایی از جمله محصولات کشاورزی بوده است. از سایر اهداف راه اندازی بورس کالای کشاورزی می توان به موارد زیر اشاره نمود.

اصلاح ساختار سنتی بازار

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

کد اختتامی:
۱۳۸۷-۱۲۲۰

موسسه تخصصی توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران
موسسه تخصصی توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

بازار سنتی محصولات کشاورزی در ایران به گونه‌ای است که تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان محصولات کشاورزی حضور چشمگیری در آن ندارند و این موضوع حاکی از موقعیت غیرمنصفانه و ناعادلانه آنان در بازار است. همچنین نتیجه عدم حضور ایشان در بازار، منفعتی است که نصیب افراد سودجو و دلال می‌شود. به گونه‌ای که تولیدکنندگان، محصولات تولیدی خود را با قیمت بسیار ناعادلانه به دلالان می‌سپارند و همان محصول با قیمت‌های گزاف و بعضاً چندین برابر قیمت دریافتی آنها در بازارهای مصرف به فروش می‌رسد و سود حاصل از آن به جیب واسطه‌گران و دلالان و توزیع‌کنندگان می‌رود. یکی از اساسی‌ترین کارکردهای بورس کالای کشاورزی، اصلاح ساختار بازار، به‌ویژه مکانیسم توزیع این محصولات می‌باشد آن‌گونه که بورس کالای کشاورزی بازاری را فراهم خواهد نمود که در آن علاوه بر حضور مستقیم کشاورزان و مصرف‌کنندگان، قیمت محصولات کشاورزی به صورت علمی و عادلانه تعیین می‌گردد [۳].

تامین مالی کشاورزان

فصلی بودن فعالیت‌های بخش کشاورزی سبب شده است که بسیاری از کشاورزان در فصولی از سال، با مشکل تامین مالی مواجه شوند. این مشکلات سبب می‌شود که اکثر آنها محصول خود را پیش از برداشت به قیمت‌های نازل به واسطه‌ها بفروشند. در نتیجه این واسطه‌ها، سودی که حاصل دسترنج کشاورزان است را به دلیل فقدان ابزارهای تامین مالی، نصیب خود می‌نمایند. وجود این افراد شکاف زیادی بین قیمت تولیدکننده و مصرف‌کننده ایجاد می‌نماید که رفاه مصرف‌کننده را کاهش داده و همچنین حاشیه سود کشاورزان را کاهش می‌دهد. بورس کالا با راه‌اندازی قراردادهای سلف و سلف موازی گام مهمی در جهت تامین مالی کشاورزان برداشته است. به عنوان مثال در معاملات سلف، کشاورز وجه کالایی را دریافت می‌کند که آن کالا را هنوز تولید نکرده است و در آینده آن را تولید کرده و به خریدار تحویل می‌دهد.

باتوجه به نااطمینانی‌های وسیعی که در بخش کشاورزی وجود دارد، بانک‌ها و موسسات تامین مالی کشور تمایلی به حمایت از این بخش و تامین مالی کشاورزان ندارند. این در حالی است که یکی از مهم‌ترین برنامه‌های بورس کالا در حال حاضر راه‌اندازی سیستم قبض انبار با بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها است. قبض انبار هم اکنون یکی از مطمئن‌ترین ابزارهای مالی جهت پرداخت اعتبارات محسوب می‌گردد. در این حالت اعتباردهندگان (به‌طور مثال بانک کشاورزی) به پشتوانه قبض انبار به عنوان تضمینی جهت بازپرداخت بدهی، به دارندگان آن یعنی کشاورزان منابع مالی پرداخت می‌کنند. در صورت نکول اعتبارگیرنده (کشاورز)، قبض انبار به راحتی با استفاده از مکانیسم بورس به قیمت روز نقدشده و اعتباردهنده به طلب خود خواهد رسید. به عبارتی بهتر استفاده از قبض انبارهای که در بورس معامله می‌گردند فرآیند پرداخت وام را به نحو چشم‌گیری تسریع بخشیده، هزینه‌های ارائه خدمات توسط اعتباردهندگان را کاهش داده و ریسک قیمت‌گذاری و نقدشوندگی را کاهش می‌دهد. بدین ترتیب با بکارگیری قبض انبار، امکان هدایت صحیح منابع بانکی در امور تولیدی به خصوص بخش کشاورزی که با مشکلات گسترده‌ای دست به‌گریبان است، فراهم گردیده و در کنار حمایت از تولید می‌توان به بهبود فرآیند پرداخت منابع بانکی و کاهش مطالبات معوقه و همچنین تامین مالی کشاورزان کمک نمود. راه‌اندازی قبض انبار در وهله نخست نیازمند ساماندهی به بخش انبارداری کشور است و از این‌رو توسعه این امر خود به خود به گسترش انبارداری و رفع مشکلاتی که در این خصوص وجود دارد نیز کمک خواهد نمود.

جلوگیری از نکول در معاملات

نکول در معاملات یکی از دلایل اصلی بالابودن هزینه‌های مبادله در ساختار اقتصادی ایران و بخصوص بخش کشاورزی و از این‌رو عدم شکل‌گیری بازارهای رقابتی است که در آن یکی از طرفین معامله به هر دلیلی از انجام تعهدات خود سر باز می‌زند و یا تعهدات موردنظر را در زمان مقتضی به عمل نمی‌رساند. مشخص نبودن کیفیت کالاها، نوسانات قیمتی کالاها با توجه به نرخ تورم فزاینده و ناتوانی در تامین مالی، از جمله مهم‌ترین دلایل این مساله می‌باشد. افزایش نکول در قراردادهای انگیزه کسب‌وکار را در کشور کاهش می‌دهد. بورس کالای ایران با ابزارهای بسیار قوی که در اختیار دارد (که از آن جمله می‌توان به مکانیسم اتاق پایاپای، تضمین کمیت و کیفیت کالای مورد معامله و تضمین مبلغ و زمان تحویل کالا اشاره نمود) نقش بسیار مهمی در جلوگیری از نکول طرفین معامله و از این‌رو، کاهش هزینه‌های مبادله و تسهیل کسب‌وکار فعالان بازار ایفا می‌نماید [۶].

جایگزینی سیاست قیمت تضمینی به جای خرید تضمینی

در فرآیند خرید تضمینی محصولات کشاورزی مشکلات و پیچیدگی‌هایی وجود دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به عدم اعلام به موقع قیمت تضمینی و عدم اعلام قیمت مناسب براساس شرایط بازار و در نتیجه آن عدم تصمیم‌گیری صحیح کشاورزان در مورد الگوی کشت و انتخاب نوع محصول (که سبب نوسانات قیمتی شدید برخی محصولات در برخی برهه‌های زمانی می‌شود) و وجود بروکراسی در فرآیند

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

کد اختتامی:
۳۸۸۲۷-۱۲۲۰

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
بورس آموزش ملی و دانشجوی کرمان
موسسه پادشاهی علوم و فناوری
موسسه عالی تحقیقات و فناوری

خرید و ... اشاره نمود. اما با سیاست قیمت تضمینی که براساس آن قیمت محصولات کشاورزی در بورس کالا کشف شده و مابه التفاوت آن توسط نهادهای مرتبط پرداخت می گردد، زمان دریافت وجه کشاورز از فروش محصولاتش به حداقل زمان کاهش می یابد و همچنین بروکرسی ناشی از تعیین پیمانکاران و مشکلات دیگر که در فرایند خرید تضمینی وجود داشت رفع می گردد. به عبارتی بهتر این حرکت از سیاست خرید تضمینی به سمت سیاست قیمت تضمینی، یک بازی برد- برد برای کشاورزان و دولت می باشد. از یک طرف فرایند کشف قیمت، فروش محصول و دریافت درآمد برای کشاورز راحت تر و کارآتر شده و از طرفی دیگر هزینه های زیادی که طرح خرید تضمینی به دولت تحمیل می نمود حذف می گردد که خودبه خود به کاهش کسری بودجه دولت کمک می نماید [۹].

کاهش هزینه معاملاتی

اولین هدف تشکیل بورس کالای کشاورزی می تواند تمرکز تولیدکنندگان و مصرف کنندگان و در نهایت کاهش هزینه های شناسایی منابع تولید و مصرف بازار باشد، زیرا تمرکز فروشندگان و خریداران نقش مؤثری در میزان رقابت در بازار ایفا می کند. یکی از مشکلاتی که در بازار سنتی به چشم می خورد، عدم دسترسی آسان به تولیدکننده و مصرف کننده است که خوشبختانه از خصوصیات سازمانی بورس کالای کشاورزی، همین تمرکز فروشندگان و خریداران می باشد و با ورود به بورس این مشکل اساسی به آسانی برطرف می گردد [۷].

بهبود کیفیت محصولات و توسعه صادرات

استانداردکردن یکی از خدمات بورس کالای کشاورزی است که این امر سبب خواهد شد تولیدکنندگان برای رعایت این استاندارد کیفیت و روش های تولید خود را اصلاح کنند و به مکانیزم کردن روش تولید روی آورند. استانداردکردن محصولات کشاورزی توسط بورس کالا از یک طرف موجب افزایش تولید و کیفیت و در نتیجه امکان موفقیت بیشتر در بازارهای جهانی و ارتقای توان رقابتی خواهد شد و از طرف دیگر مصرف کنندگان با رضایت خاطر و اطمینان بیشتری محصولات استاندارد را تقاضا خواهند کرد [۷].

کاهش ریسک قیمت و معاملات

مسلماً نوسان شدید قیمت کالاهای خاص و ضروری پیامدهای ناخوشایندی به بار خواهد آورد، همچنین نداشتن اطلاعات کافی از روند قیمت ها در آینده نیز فعالان بازار را با دشواری های فراوانی مواجه خواهد کرد. در این شرایط ایجاد و راه اندازی بورس کالا پاسخ مناسبی به ناهنجاری های بازار کالاهاست چرا که عملکرد بازار آتی کالاها به گونه ای است که نگرانی های مصرف کنندگان و تولیدکنندگان را پایان می بخشد و اطلاعات مؤثری در مورد قیمت ها در آینده ارائه می دهد. ریسک معاملات نیز مربوط به عدم اطمینان پایبندی به تعهدات قراردادهای بازار سنتی می باشد که بورس به عنوان نهادی منسجم شرایط ورود به بازار را قانونمند ساخته و اطمینان افرادی که وارد بازار می شوند را نسبت به تعهدات طرف مقابل معامله فراهم می سازد [۱].

کاهش تصدی گری دولت

در اکثر کشورهای در حال توسعه، از جمله ایران دولت کارفرمای بسیار بزرگی است که در تمام زمینه های اقتصادی حضور گسترده و مالکیت بلامنازع دارد. ساختار دولتی اقتصاد به همراه قوانین بعضاً دست و پاگیر بوروکراسی بسیار گسترده زمینه های ناکارآمدی بخش های مختلف اقتصاد را فراهم نموده است. دوگانگی و چندگانگی قیمت محصولات کشاورزی عمده ترین نمود آسیب پذیری بخش کشاورزی در ایران می باشد. بورس کالا از طریق مکانیزم معاملات خود تصدی گری دولت در بازار محصولات کشاورزی به ویژه قیمت گذاری محصولات را کاهش می دهد.

هدفمند کردن سیاست های حمایتی دولت

اغلب سیاست های حمایتی دولت به ویژه در بخش کشاورزی خود موجبات بسیاری از مسائل و مشکلات را فراهم کرده است. مکانیزم انجام چنین سیاست هایی در بسیاری از موارد بر ناکارایی موجود در بازار افزوده است. با ایجاد بورس کالای کشاورزی دولت ها می توانند سیاست های حمایتی خود را از بخش کشاورزی هدفمند نموده و از اثرات بعضاً مخرب آن بکاهند.

عدم نیاز به برگزاری مناقصه و مزایده

مطابق ماده ۸۷ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید وزارتخانه ها، سازمان ها و نهادها و دستگاه های اجرایی برای خرید و فروش کالاهای پذیرفته شده در بورس های کالایی نیازی به برگزاری تشریفات و مناقصه و مزایده ندارند. تجربه برگزاری مناقصه و مزایده در مورد برخی نهادها و محصولات کشاورزی، حاکی از هدررفت منابع دولتی، فساد و تضییع محصولات و عدم کشف نرخ صحیح و ... می باشد. معاملات بورس کالا با حذف این مشکلات منافع زیادی را برای فعالان این بخش فراهم می کند [۴].

تغییر الگوی کشت و افزایش تولید

اطلاعات موجود در بورس کالای کشاورزی در زمینه قیمت محصولات کشاورزی و همچنین میزان عرضه و تقاضای آنها در بورس کالا، آگاهی های مفیدی به تولیدکنندگان محصولات کشاورزی می دهد و می تواند بر تصمیم گیری در مورد الگوی کشت تولیدکنندگان تأثیرگذار باشد و در نهایت افزایش تولید و اشتغال را در بخش کشاورزی در پی داشته باشد [۳].

مخابره قیمت ها به دنیا

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

مرکز بین المللی همایش‌های تخصصی زیست‌محیطی
توسعه پایدار و علوم محیط زیست ایران

بورس آموزش ملی و دانش پژوهی
(دوره پنجم - زمستان ۱۳۹۵)

کد اختتامی:
۰۱۲۰-۳۸۸۲۷

یکی دیگر از مهم‌ترین کارکرد بورس‌های کالایی کشف نرخ براساس مکانیزم عرضه و تقاضا در یک فضای رقابتی و کاملاً شفاف است این کارکرد به عنوان مهم‌ترین فلسفه شکل‌گیری بورس‌های کالا در کشورهای مختلف به حساب می‌آید. در واقع به دلیل کاستی‌های بازارهای سنتی که به صورت عدم شفافیت در کشف قیمت و بروز نوسانات قیمتی کاذب و ریسک‌های اعتباری، هر دو طرف عرضه و تقاضا به این نتیجه رسیده‌اند که ضرورت دارد بستری به صورت کاملاً شفاف و سازمان یافته ایجاد شود که معاملات کالاها تحت نظارت و به صورت رقابتی انجام شود به عنوان مثال در قرن ۱۹ میلادی در حوزه محصولات کشاورزی اولین بورس کالایی به شکل نوین در ایالات متحده آمریکا تحت عنوان هیئت تجاری شیکاگو توسط کشاورزان به عنوان یک نهاد غیرانتفاعی تاسیس شد و کشاورزان محصولات خود را از طریق آن بورس در قالب قراردادهای مختلف به فروش می‌رساندند. پس از شکل‌گیری و موفقیت این بورس کالایی، هم در آمریکا و هم در سایر کشورهای دنیا بورس‌های کالایی شروع به فعالیت نمودند. به عنوان مثال بورس کالای شیکاگو در آمریکا و بورس فلزات لندن در انگلیس نیز در اواخر همان قرن راه اندازی شدند. پس از افزایش استقبال فعالان حوزه کالایی از این بورس‌ها به دلیل مزایای فراوان آنها در ابتدا در سطح همان کشور قیمت‌های کشف شده در بورس به عنوان قیمت‌های مرجع، شفاف و قابل اتکا شناخته شدند و سپس با گسترش مبادلات بین المللی این بورس‌ها تبدیل به مراجع قیمت جهانی برخی از پر معامله‌ترین کالاها در دنیا شدند. نقش قیمت‌گذاری و مرجع قیمتی در خصوص کالاها و محصولات کشاورزی که صرفاً در یک کشور یا منطقه خاص تولید می‌شدند، بسیار پررنگ‌تر بود به عنوان مثال، آمریکا به عنوان یکی از بزرگ‌ترین کشورهای تولیدکننده انواع غلات است که به همین دلیل قیمت‌های کشف‌شده در بورس‌های کالایی این کشور از جمله بورس هیئت تجاری شیکاگو و بورس کالای شیکاگو به عنوان قیمت‌های جهانی این محصول شناخته می‌شوند همچنین در خصوص دانه کلزا یا کانولا که کشور کانادا به عنوان یکی از بزرگ‌ترین تولیدکننده این دانه روغنی در دنیا به حساب می‌آید، بورس کالای وینیپگ کانادا به عنوان یکی از مهم‌ترین مراجع قیمتی این کالا در دنیا به حساب می‌آید؛ علاوه بر موارد فوق، بورس کالای مالزی نیز به عنوان یکی از مهم‌ترین مراجع قیمتی پالم در دنیا به حساب می‌آید دلیل این موضوع نیز همان‌طور که در مورد سایر بورس‌های مورد اشاره بیان شده، این است که بخش عمده ای از پالم و روغن پالم در جهان توسط مالزی تولید و صادر می‌شود. ایران یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان قیر در جهان است و به همین دلیل قیمت‌های کشف‌شده در رینگ صادراتی بورس کالای ایران نیز در بسیاری از مراجع اعلام قیمت به عنوان یکی از قیمت‌های مرجع قیر در دنیا به حساب می‌آید (بورس کالای ایران، ۱۳۹۵). در همین راستا با توجه به ویژگی‌های خاص زعفران و پسته از لحاظ میزان تولید در ایران، استانداردپذیری و ماندگاری، مکانیزم تعیین قیمت زعفران و پسته در بورس کالای ایران می‌تواند به عنوان مینا و مرجعی برای قیمت‌های جهانی این محصولات باشد. در جدول (۲) لیست برخی از محصولات کشاورزی را به همراه بورس‌های کالایی که به عنوان مهم‌ترین مرجع قیمتی در دنیا محسوب می‌شوند آورده شده است.

جدول (۲) - مرجع قیمت برخی از محصولات کشاورزی در جهان

نام محصول	بورس مرجع	کشور
ذرت	CBOT, EURONEXT	آمریکا، اروپا
جو	CBOT	آمریکا
برنج	CBOT	آمریکا
سویا	CBOT	آمریکا
کلزا	EURONEXT	اروپا
کنجاله سویا	CBOT	آمریکا

توسعه پایدار در علوم کشاورزی،
منابع طبیعی و محیط زیست ایران5th
National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

آمریکا	CBOT	روغن سویا
آمریکا	CBOT	گندم
اروپا	EURONEXT	گندم
بین قاره‌ای	ICE	کاکائو
بین قاره‌ای	ICE	قهوه
بین قاره‌ای	ICE	پنبه
بین قاره‌ای	ICE	شکر
مالزی	Bursa Malaysia	روغن پالم
ژاپن	TOCOM	کائوچو

منبع: سازمان تجارت و توسعه سازمان ملل متحد و انجمن بورس‌های آتی و اختیار سونیس، ۲۰۰۶

۱۱. شرکت کنندگان در بورس کالای کشاورزی

کشاورزان

یکی از اهداف راه‌اندازی بورس کالای کشاورزی برطرف کردن مشکلات و موانعی است که بر سر راه اکثر کشاورزان، به عنوان تولیدکنندگان محصولات کشاورزی قرار دارد. کشاورزان و تولیدکنندگان محصولات کشاورزی می‌توانند با استفاده از ابزارهای قابل دادوستد در بورس کالای کشاورزی در برابر نوسان‌های قیمت ایمن شوند و با دادوستد تامینی، ریسک قیمت را به معامله‌گران بورس انتقال دهند. کشاورزان همچنین می‌توانند براساس اطلاعات بازار دید خوشبینانه‌تری نسبت به تصمیم‌گیری‌های آینده خود در مورد نوع محصول تولیدی، میزان سطح زیر کشت و یا زمان فروش محصول اقدام کنند.

معامله‌گران

معامله‌گران بورس گروه دیگر از شرکت‌کنندگان در بازار هستند که با استفاده از نوسان‌های قیمت کالاها در بازارها و پذیرفتن ریسک ناشی از آن به کسب سود می‌پردازند. این افراد معمولاً به منابع اطلاعاتی دقیق (عرضه و تقاضای محصولات کشاورزی) دسترسی دارند و یا از قدرت تجزیه و تحلیل بیشتری برخوردارند. معامله‌گران بورس زمانی خریدار و در زمان دیگر فروشنده کالا هستند. اگر آنها پیش بینی کنند که قیمت‌ها افزایش خواهد یافت اقدام به خرید قرارداد آتی می‌کنند و برعکس. این افراد همچنین نقش مکمل مبادله‌گران تضمینی را دارند و بدون آنها امکان رونق بورس کالا وجود نخواهد داشت.

سازمان تعاونی روستایی کشور

این سازمان یکی از نهادهای دولتی به شمار می‌آید که از جمله از هدف‌های آن خرید کالا و انبارکردن و فروش تدریجی آن در بازار شهرهای کشور است. که این عمل می‌تواند از طریق تالار بورس کالاهای کشاورزی انجام شود و یا در صورت امکان بخش خصوصی در کنار سازمان تعاونی روستایی کشور در تالار بورس اقدام به خرید و فروش کالا کند و باعث کاهش چشمگیر هزینه‌های دولت شود.

صنایع فرآوری و تبدیل محصولات کشاورزی

صنایع فرآوری و تبدیلی، به عنوان صنایع پایین دستی بخش کشاورزی، نقش بسیار مهمی در بازار محصولات کشاورزی ایفا می‌کند. این صنایع به عنوان یکی از مصرف‌کنندگان عمده محصولات کشاورزی به همراه سایر تقاضاکنندگان این محصولات، همانند تولیدکنندگان، برای دوری جستن از خطرات ناشی از نوسان قیمت‌ها وارد بورس کالای کشاورزی می‌شوند و با دادوستد از طریق ابزارهای مشتقه، خود را در برابر ریسک قیمت و تامین مواد اولیه موردنیاز خود ایمن می‌سازند. برای این گروه بورس کالای کشاورزی می‌تواند محلی مطمئن برای خرید مواد اولیه استاندارد شده، دریافت اطلاعات موثق در مورد روند قیمت‌ها در آینده و در نتیجه تضمینی برای تامین مواد اولیه موردنیاز و قیمت تمام شده آنها باشد.

سایر مصرف‌کنندگان عمده

مصرف‌کنندگان عمده که برای تامین مواد غذایی موردنیاز خود می‌توانند از طریق تالار بورس کالای کشاورزی اقدام به خرید محصول کنند نهادهایی همچون شرکت‌های صنایع غذایی، ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه‌های کشور، هتل‌ها و دیگر نهادها هستند. آنها برای ضمانت یافتن از تامین مواد غذایی خام موردنیاز خود و همچنین ثابت نگهداشتن هزینه خرید کالا توسط ابزارهای مشتقه می‌توانند وارد این بازار شوند و اقدام به خرید و فروش کالا کنند [۳].

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

کد اختتامی:
۱۲۲۰-۳۸۸۲۷

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
موسسه پژوهش‌های علمی-دانشگاهی
توسعه پایدار در علوم محیط زیست ایران

شرایط لازم برای موفقیت بورس کالای کشاورزی

شرایط لازم برای موفقیت بورس کالاها را می‌توان در موارد زیر جستجو کرد:

اطلاع‌رسانی مناسب در زمینه بورس کالا و نحوه معامله و شرکت در این بازار برای گروه‌های مختلف در جامعه بسیار ضروری است. این اطلاع‌رسانی، به‌ویژه در زمینه بورس کالای کشاورزی، برای مدیران بخش کشاورزی، مدیران واحدهای کشاورزی، کشاورزان، فعالان بازار و تجار محصولات کشاورزی ضروری است.

عرضه و تقاضا برای کالای موردنظر باید وسیع باشد و به‌طور بالقوه به تعداد زیادی از فعالان بازار مورد نیاز است. کالای معامله شده باید به خوبی استانداردپذیر باشد و همچنین قابلیت ذخیره‌سازی خوبی داشته باشد؛ زیرا در این صورت معامله آن در بورس آسان‌تر خواهد شد.

قیمت‌گذاری باید براساس عوامل بازار بدون هیچگونه انحصار یا کنترل دولت صورت گیرد و دولت به عنوان ناظر و تنظیم‌کننده بازار، در شرایط بحرانی به عنوان عرضه‌کننده و یا تقاضاکننده کالا عمل کند.

تسهیلات زیربنایی و خدمات قابل دسترس و مناسب نیز ضروری است. از جمله این تسهیلات می‌توان به دسترسی آسان به جاده‌ها، شرکت‌های حمل‌ونقل، باسکول‌ها، خدمات کنترل کیفی، کارایی اداری و انبارداری و ارتباطات سریع اشاره کرد.

حمایت‌های مالی و نظارت‌های حقوقی برای پیشگیری از رکود و بحران در بورس کالا ضروری است.

قیمت بازار آزاد کالا باید از نوسان‌های کافی برخوردار باشد تا ریسک قیمت منافع ناشی از تقبل ریسک را ایجاد کند.

انتخاب کارگزاران متخصص در زمینه اقتصاد کشاورزی و تشویق بازارسازان به شرکت در تالار معاملات بورس کالای کشاورزی ضروری بنظر می‌رسد.

لازم است نرم‌افزار معاملاتی مناسب، که بتوان معاملات نقدی، آتی و اختیار معامله را به راحتی با آن انجام داد، تهیه کرد. نرم‌افزار خریداری شده باید از سرعت و قابلیت گسترش خوبی برخوردار باشد.

برخی سیاست‌های دولت موجب کاهش کارایی بازار می‌شود و ممکن است از ظرفیت و علاقه افراد جامعه به استفاده از بازارهای سازمان‌یافته بکاهد. اما در نتیجه راهاندازی بورس کالا، سیاست‌های دولت برای تنظیم بازار از کنترل مستقیم قیمت به کنترل غیرمستقیم باید تبدیل کرد.

سیاست‌های مالیاتی دارای اهمیت است. این سیاست می‌تواند ابزاری تشویقی به شمار آید. برای مثال تخفیف مالیاتی یا سیاست‌های یارانه‌ای می‌تواند وسیله‌ای برای ترغیب کشاورزان به فروش محصول در بورس کالا باشد.

قوانین بانک‌ها باید به نحوی تغییر یابد که با تامین مالی افراد فعال در بورس یا صنایع جنبی، مانند انبار، حمل‌ونقل، بسته‌بندی و استاندارد باعث سهولت فعالیت بورس گردد. در این راستا بانک‌ها و سازمان بورس باید با همکاری متقابل، قوانین محدودکننده بانکی را در زمینه بازار محصولات کشاورزی اصلاح کنند [۲].

۱۲. نتیجه‌گیری

بازار یک محصول، یک بخش یا یک نظام اقتصادی، به مثابه صحن نمایش می‌باشد که تمام زحمات و تلاش‌ها در آن جلوه پیدا می‌کند. یک بازار وسیع و کارآ قادر است علاوه بر انجام معامله و تقسیم ثروت، انگیزه افزایش تولید را بیشتر کرده و سرمایه‌ها را به سمت تولید بکشاند. بازار محصولات کشاورزی در ایران جایگاهی بسیار مهم و اساسی در ساختار کل اقتصادی کشور دارد. این بازار با توجه به نوع ساختار آن از یک بازار سنتی پیروی می‌کند که از کارایی پائینی برخوردار است. این گونه بازارها به صورت هم‌پیوسته و سلسله‌وار مشکلاتی برای تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان و سیاستگذاران و برنامه‌ریزان بخش کشاورزی به وجود آورده است. ریسک بالا، عدم شفافیت اطلاعات و رانت‌های حاصله، وجود لایه‌های مضاعف در توزیع، افزایش ضایعات، رعایت نشدن استاندارد محصولات کشاورزی، کنترل شدید و گاه غیرلازم، توسط دولت به نحوی که گاهی مکانیزم‌های بازار را غیر فعال می‌کند، از جمله این مشکلات است. علاوه بر این هیچ کدام از عوامل اصلی بازار، یعنی تولیدکنندگان محصولات کشاورزی و متقاضیان و مصرف‌کنندگان عمده آن، حضوری چشمگیر و قابل توجه در بازار ندارند، عدم حضور آنها به معنای عدم برخورداری آنان از یک موقعیت منصفانه و عادلانه در بازار است. ایجاد و راهاندازی بورس کالا چه به عنوان ابزاری برای بهبود روش مبادله یا سازماندهی بازار کالا و چه برای توسعه اقتصاد از طریق افزایش سرمایه در آن اساساً می‌تواند نقش بسیار مهمی در اقتصاد کشور و تامین رفاه مردم ایفا کند. مهم‌ترین مأموریت بورس‌های کالا در بخش کشاورزی کمک به ساماندهی و اصلاح ساختار بازار محصولات بخش کشاورزی از طریق شفافیت اطلاعات، کشف قیمت، توزیع ریسک و سیالیت در معاملات و همچنین تامین مالی موردنیاز فعالان بخش کشاورزی از طریق توسعه بازار سرمایه است.

۱۳. منابع

- [۱] آهنگری، ص. مجاوریان، س. م. و حسینی یکانی، س. ع. (۱۳۹۵). اولویت‌بندی عوامل موثر بر موفقیت یک کالا در رینگ کشاورزی بورس کالای ایران، اقتصاد و توسعه کشاورزی، جلد ۳۱، شماره ۱: ۳۵-۲۳.

مرکز بین المللی منابع طبیعی و محیط زیست ایران
توسعه پایدار و علوم کشاورزی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
بورس آموزش عالی و راهبردی کشور
(جمهوری اسلامی ایران)

کد اختتامی:
۳۸۸۲۷-۱۲۲۰

توسعه پایدار در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست ایران

5th National Conference on Sustainable Development
in Agricultural Natural Resources and
Environment of IRAN

www.nsconf.ir

- [۲] ایروانی، ه. مختاری حصار، آ. و زارعی دستگردی، ز. (۱۳۸۷). مدیریت تولیدات روستایی، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- [۳] چیدری، ا.ح. (۱۳۸۲). معرفی بورس محصولات کشاورزی در ایران، اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ۱۱، شماره ۴۳ و ۴۴: ۷۳-۵۳.
- [۴] دستورالعمل معاملات در تالار محصولات کشاورزی. (۱۳۹۵). انتشارات شرکت بورس کالای ایران (سهام عام) تهران.
- [۵] سازمان تجارت و توسعه سازمان ملل متحد و انجمن بورس های آتی و اختیار سوئیس. (۲۰۰۶). انتشار بیست و هفتمین کنفرانس بین المللی اتحادیه بورس های آتی و اختیار سوئیس، بورگن استاک.
- [۶] سلطانی نژاد، ح. ناصرپور، فلاح، ج. و نارویی، م. (۱۳۹۵). سیاست های حمایتی بخش کشاورزی با تمرکز بر بازار، انتشارات بورس وابسته به شرکت اطلاع رسانی و خدمات بورس، تهران.
- [۷] صباغ کرمانی، م. و عزیزی، ف. (۱۳۸۴). بورس کالاهای کشاورزی در ایران. جستارهای اقتصادی، سال ۲، جلد ۳: ۳۴-۹.
- [۸] قاسمی، ز. (۱۳۹۱). ارزیابی رابطه میان ارزش افزوده سه بخش صنعت، کشاورزی، خدمات و بازده سهام شرکت های فعال در بورس. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اداری، دانشگاه سمنان.
- [۹] معرفی شرکت بورس کالای ایران، (۱۳۹۰). انتشارات روابط عمومی و بین المللی شرکت بورس کالای ایران، تهران.
- [۱۰] سایت بورس کالای ایران. (۱۴۰۰). <https://www.ime.co.ir>